

УДК. 373.5.015.31:316.621:329(1-21)

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Валентина Ляпунова, Оксана Бунчук

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті розглядається проблема формування соціальної компетентності молоді в умовах сучасного суспільства, що характеризується динамічними соціальними змінами. Визначено роль громадських організацій у розвитку навичок ефективної комунікації, співпраці, відповідального прийняття рішень і громадянської активності. Проаналізовано теоретичні аспекти формування соціальної компетентності молоді, які висвітлюють роль громадських організацій у розвитку громадянської свідомості, правові аспекти залучення молоді до громадської діяльності, а також методи активного залучення молоді до соціальних ініціатив. Розкрито сутність понять «громадська організація», «громадянська свідомість», «соціальна активність». Визначено функції громадських організацій, види громадських організацій, спрямованих на роботу з підлітками (волонтерські, екологічні, культурні, освітні), та переваги залучення молоді до їх діяльності. Розглянуто сучасні механізми залучення молоді до активної участі у житті громади, зокрема використання соціальних мереж, освітніх програм з громадянської освіти, молодіжних рад та парламентів, міжнародних програм. Визначено соціально-педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку активності підлітків у громадських організаціях. Визначено, що громадські організації відіграють ключову роль у розвитку соціальної активності підлітків, сприяючи формуванню громадянської позиції, соціальних навичок та особистісному розвитку. Підкреслено важливість поєднання теоретичних знань із практичним досвідом, а також роль компетентних наставників у цьому процесі. Визначено проблеми та виклики співпраці громадських організацій з молоддю, такі як недостатня поінформованість, відсутність підтримки та стереотипи. Запропоновано шляхи подолання цих викликів, зокрема популяризацію волонтерства, співпрацю між школами та громадськими організаціями, а також підтримку молодіжних ініціатив.

Ключові слова:

громадські організації; соціальна компетентність; молодь; громадянська свідомість; соціальна активність; волонтерство; соціалізація; педагогічні умови; соціально-педагогічна діяльність; громадські ініціативи.

Resume:

Liapunova Valentyna, Bunchuk Oksana. Civil organization as a condition for the development of social activity of teenagers.

The article deals with the problem of forming social competence of youth in the conditions of modern society, characterized by dynamic social changes. The role of public organizations in the development of effective communication skills, cooperation, responsible decision-making and civic engagement is defined. The theoretical aspects of the formation of social competence of youth, which highlight the role of public organizations in the development of civic consciousness, legal aspects of involving youth in public activities, as well as methods of active involvement of youth in social initiatives, are analyzed. The essence of the concepts "public organization", "civic consciousness", "social activity" is revealed. The functions of public organizations, types of public organizations aimed at working with teenagers (volunteer, environmental, cultural, educational), and the benefits of involving young people in their activities are defined. Modern mechanisms of involving young people in active participation in the life of the community, including the use of social networks, educational programs of civic education, youth councils and parliaments, international programs, are considered. Socio-pedagogical conditions that contribute to the effective development of teenagers' activity in public organizations are defined. It is determined that public organizations play a key role in the development of social activity of teenagers, contributing to the formation of civic position, social skills and personal development. The importance of combining theoretical knowledge with practical experience, as well as the role of competent mentors in this process, is emphasized. Problems and challenges of cooperation between public organizations and youth, such as lack of information, lack of support and stereotypes, are identified. Ways to overcome these challenges, including the popularization of volunteering, cooperation between schools and public organizations, as well as support for youth initiatives, are proposed.

Key words:

public organizations; social competence; youth; civic consciousness; social activity; volunteering; socialization; pedagogical conditions; socio-pedagogical activity; public initiatives.

Проблема дослідження. У сучасному суспільстві, що характеризується динамічними соціальними змінами, формування соціальної компетентності молоді є важливим завданням освітніх та громадських інституцій. Соціальна компетентність включає в себе навички ефективної комунікації, співпраці, відповідального прийняття рішень і громадянської активності.

Громадські організації відіграють ключову роль у розвитку цих навичок, оскільки вони забезпечують молоді можливість брати участь у волонтерській, соціальній та культурній діяльності, формуючи відповідальність, ініціативність та здатність працювати в команді. Участь молоді у діяльності громадських організацій сприяє їхній соціальній адаптації,

підвищенню рівня громадянської свідомості та активному залученню до суспільного життя.

Попри значну роль громадських організацій у формуванні соціальної компетентності молоді, залишається недостатньо дослідженим питання ефективності їхніх освітніх програм та методів виховання. Саме тому актуальним є аналіз впливу діяльності громадських організацій на соціальну компетентність молоді та визначення оптимальних педагогічних умов цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування соціальної компетентності молоді є важливим напрямом сучасної науки, що досліджується як у педагогічному, так і в соціальному контекстах. Зокрема, В. Карпук аналізує роль громадських організацій у розвитку громадянської свідомості молодого покоління та формуванні їхніх соціальних навичок. У своїх

дослідженнях автор акцентує увагу на тому, що активна участь молоді в громадському житті сприяє розвитку відповідальності, комунікаційних здібностей і навичок взаємодії в суспільстві.

Н. Левченко та А. Калюженко розглядають правові аспекти залучення молоді до діяльності громадських організацій, підкреслюючи, що саме чітко визначені правові механізми можуть сприяти ефективному формуванню соціальної активності. Їхня робота зосереджена на тому, як нормативно-правове регулювання впливає на можливості молоді долучатися до громадських ініціатив та реалізовувати власні соціальні проекти.

Окрему увагу сутності і змісту процесу формування соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях приділяють Т. Окушко, Ж. Петрович, Н. Чиренко, Н. Шпиг, О. Касьянова, Л. Сокол, О. Пашенко, О. Долгова, В. Белан. У своїй монографії вони обґрунтовують змістово-технологічне забезпечення процесу формування соціальної ініціативності підлітків, охарактеризовують досвід діяльності дитячих об'єднань різного спрямування у формуванні соціальної ініціативності підлітків та реалізації дитячих соціальних ініціатив.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити вплив громадських організацій на формування соціальної компетентності молоді та проаналізувати педагогічні умови, які сприяють ефективному розвитку соціально активної особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянська свідомість є важливим елементом соціалізації особистості, що включає усвідомлення своїх прав і обов'язків, активну участь у суспільному житті та відповідальність за власні дії. Громадські організації відіграють значну роль у її формуванні, адже створюють умови для набуття соціального досвіду, розвитку навичок комунікації, співпраці та прийняття рішень.

Через участь у волонтерських, екологічних, культурних і освітніх проектах підлітки навчаються працювати в команді, долати труднощі, проявляти ініціативу та розвивати лідерські якості. Громадські організації сприяють підвищенню рівня громадянської відповідальності, формуванню активної життєвої позиції та залученню молоді до вирішення соціально значущих проблем.

Участь молоді в діяльності таких організацій сприяє розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в команді, приймати рішення та реалізовувати соціальні ініціативи. Підлітки, залучені до волонтерської діяльності, соціальних і громадських проектів, набувають практичного

досвіду взаємодії у суспільстві та усвідомлюють цінність активної громадянської позиції.

Науковці, зокрема О. Пометун та І. Сущенко, наголошують на тому, що діяльність громадських організацій є ефективним інструментом громадянського виховання молоді, оскільки вона забезпечує взаємодію теоретичних знань із практичним досвідом (Сохань Л., 2008). Дослідження В. Карпук, А. Калюженко та Н. Левченко доводять, що участь підлітків у громадській діяльності позитивно впливає на їхню соціальну зрілість, формує відповідальність, готовність до співпраці та активного вирішення суспільних проблем (Карпук В., 2019; Левченко Н., Калюженко А., 2019).

Соціальна активність є ключовим елементом формування особистості, який включає усвідомлення суспільних процесів, вміння взаємодіяти з іншими та реалізовувати ініціативи, спрямовані на покращення соціального середовища. Вона складається з когнітивного компоненту, що включає знання про суспільні процеси та громадянські права, емоційно-мотиваційного компоненту, який визначає готовність до участі в соціально значущій діяльності, комунікативного аспекту, що забезпечує ефективну взаємодію, та практичного досвіду активної участі у соціальному житті.

Підлітковий вік є сензитивним періодом для розвитку соціальної активності, оскільки саме в цей час формується громадянська самосвідомість, зростає інтерес до соціальних проблем, розвивається потреба у самореалізації та автономії. Підлітки прагнуть брати участь у діяльності, яка має суспільну значущість, що пояснюється їхньою чутливістю до питань соціальної справедливості, бажанням визначити власну позицію та знайти своє місце у суспільстві. Для них характерна потреба у груповій взаємодії, що робить громадські організації ефективним інструментом їхнього соціального розвитку.

На формування соціальної активності підлітків впливає низка факторів, серед яких провідну роль відіграє сімейне виховання, адже батьки є першими носіями громадянських цінностей. Важливим є також освітнє середовище, яке через навчальні програми та позакласні заходи формує у молоді громадянську компетентність. Громадські організації сприяють розвитку соціальної активності, залучаючи підлітків до волонтерських, культурних та екологічних ініціатив. Значний вплив мають медіа та соціальні мережі, які можуть формувати як позитивні, так і негативні соціальні установки. Важливим є також соціокультурне середовище, зокрема традиції, норми та цінності, що

визначають суспільні очікування щодо соціальної активності молоді.

Громадські організації є добровільними об'єднаннями громадян, створеними для реалізації спільних інтересів та потреб у різних сферах суспільного життя. Вони виконують низку важливих функцій, зокрема представницьку, захисну, соціальну, культурну та освітню. Ці організації сприяють активній участі громадян у суспільних процесах, забезпечують захист їхніх прав та інтересів, а також створюють умови для розвитку соціальних ініціатив.

Існує кілька видів громадських організацій, спрямованих на роботу з підлітками, серед яких можна виділити волонтерські, екологічні, культурні та освітні. Волонтерські організації залучають молодь до безкорисливої допомоги іншим, що сприяє розвитку емпатії та соціальної відповідальності. Екологічні організації націлені на виховання екологічної свідомості та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Культурні організації сприяють збереженню та популяризації національної культури, розвитку творчих здібностей молоді. Освітні організації забезпечують неформальне навчання, розвиток навичок та компетенцій, необхідних для успішної соціалізації підлітків.

Залучення підлітків до діяльності громадських організацій має низку переваг. По-перше, це сприяє формуванню активної громадянської позиції та відповідальності за суспільні процеси. По-друге, участь у таких організаціях розвиває соціальні та комунікативні навички, вміння працювати в команді, лідерські якості. По-третє, підлітки отримують можливість реалізувати свої творчі та організаторські здібності, що позитивно впливає на їхню самооцінку та мотивацію. Крім того, участь у громадських організаціях розширює кругозір молоді, сприяє їхньому особистісному та професійному розвитку (Карпук В., 2019).

Громадські організації є важливими соціальними інститутами, що сприяють залученню громадян до активної участі в житті суспільства. Вони виступають своєрідним містком між державними структурами та громадянами, надаючи можливість кожному реалізовувати свої ідеї, захищати права, брати участь у розв'язанні соціально значущих проблем. Відповідно до визначення, громадські організації – це добровільні об'єднання громадян, створені для задоволення їхніх спільних інтересів у різних сферах суспільного життя. Їх діяльність охоплює представницькі, захисні, соціальні, культурні, освітні та інші функції, спрямовані на розвиток громадянської свідомості та ініціативності.

Значну роль громадські організації відіграють у роботі з підлітками, які перебувають на етапі активного формування світогляду, соціальних орієнтирів та моральних цінностей. Саме тому існує кілька типів таких організацій, спрямованих на залучення молоді до суспільно корисної діяльності. Волонтерські організації орієнтовані на допомогу соціально вразливим групам населення, підтримку благодійних ініціатив, що сприяє розвитку у молоді емпатії, відповідальності та альтруїзму. Екологічні організації навчають підлітків усвідомленому ставленню до довкілля, формують екологічну культуру та сприяють розвитку відповідального споживання. Культурні громадські організації допомагають збереженню національних традицій, популяризації мистецтва, підтримці молодих талантів. Освітні громадські об'єднання сприяють розвитку ключових компетенцій, необхідних для успішної соціалізації, надаючи підліткам можливість удосконалювати навички комунікації, критичного мислення, управління проектами та міжкультурної взаємодії.

Залучення підлітків до діяльності громадських організацій сприяє формуванню у них активної громадянської позиції, що проявляється в усвідомленні власної відповідальності за стан суспільства, прагненні змінювати навколишнє середовище на краще. По-друге, молодь, яка бере участь у роботі таких організацій, розвиває соціальні та комунікативні навички, зокрема вміння працювати в команді, домовлятися, досягати спільних цілей. По-третє, підлітки отримують унікальний досвід організаційної діяльності, що позитивно впливає на їхню самооцінку, мотивацію та професійне самовизначення. Крім того, громадські організації дають можливість розширити кругозір, розвинути лідерські якості, знайти однодумців, відчути власну значущість у суспільстві.

Сучасні механізми залучення молоді до активної участі у житті громади включають різноманітні підходи, які поєднують традиційні методи та інноваційні технології. Насамперед важливу роль відіграє використання соціальних мереж та онлайн-платформ, які стають ефективними інструментами для поширення інформації про можливості громадської активності, організацію заходів та мобілізацію молоді. Дослідження В. Карпук підтверджують, що молодь активно реагує на цифрові механізми взаємодії, оскільки вони є більш доступними та зручними у використанні. Важливим механізмом залучення є також освітні програми з громадянської освіти, які спрямовані на розвиток у молоді відповідальності, соціальної свідомості та навичок самореалізації через громадську

діяльність. Шкільні та університетські курси, що інтегрують волонтерську діяльність, тренінги з прав людини та розвиток лідерських якостей, допомагають формувати активну громадянську позицію молоді (Карпук В., 2019).

Не менш важливим інструментом залучення молоді до громадської діяльності є створення молодіжних рад та парламентів, що надають підліткам та студентам можливість брати участь у прийнятті рішень на рівні громад, міст і навіть національних інституцій. Ці структури формують у молоді розуміння принципів демократії, розвивають навички відповідального лідерства та сприяють реалізації молодіжних ініціатив. Як зазначають дослідники Н. Левченко та А. Калюженко, ефективна робота молодіжних рад дозволяє підліткам усвідомити свою роль у суспільстві, сприяє їхній самореалізації та формуванню громадянської активності. Додатково варто відзначити, що міжнародні програми, такі як Erasmus+, також надають молоді можливості для розвитку соціальної активності та громадської свідомості через участь у міжнародних молодіжних проєктах та волонтерських ініціативах (Левченко Н., Калюженко А., 2019).

Процес становлення та забезпечення формування громадянських якостей (громадянської відповідальності, громадянської правосвідомості, громадянської ініціативності) ґрунтується на використанні відповідного діагностичного інструментарію для визначення таких сукупностей критеріїв та показників, таких як: когнітивних, емоційно-ціннісних та поведінково-діяльнісних (Громадянські якості підлітків, 2018).

Соціально-педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку активності підлітків у громадських організаціях, є ключовим аспектом досліджень у сфері соціальної педагогіки. Як зазначають О. Пометун та І. Сущенко для розвитку соціальної активності необхідне створення сприятливого середовища, яке заохочує ініціативність та відповідальність (Пометун О., Сущенко І., 2005). Важливим чинником є наявність компетентних наставників, які можуть підтримувати молодь, навчати їх навичок самоуправління, допомагати у реалізації власних соціальних проєктів. Крім цього, необхідно забезпечити доступність ресурсів та можливостей для розвитку ініціатив молоді – це можуть бути освітні тренінги, менторські програми, грантові конкурси на реалізацію соціальних ідей.

Досвід європейських країн демонструє ефективність співпраці освітніх закладів із громадськими організаціями. Наприклад, у Німеччині широко розповсюджені шкільні волонтерські програми, які є частиною

навчального процесу та сприяють розвитку соціальної відповідальності у молоді. Учні мають змогу працювати у благодійних організаціях, допомагати літнім людям, брати участь у соціальних ініціативах. У Франції діють молодіжні центри, які фінансуються державою та надають молоді простір для реалізації власних ініціатив, проведення освітніх семінарів, волонтерських акцій. В Італії значна увага приділяється молодіжному самоврядуванню – школи співпрацюють із муніципалітетами, надаючи підліткам можливість впливати на ухвалення рішень щодо розвитку своїх громад. Як зазначається у дослідженнях Л. Сохань, такий підхід дозволяє створити активне середовище для самореалізації молоді та формування у них соціально відповідального мислення (Сохань Л., 2008).

Особливий інтерес викликає досвід країн Північної Європи, зокрема Швеції та Фінляндії, де громадська діяльність є невід'ємною частиною освітнього процесу. Шкільні програми включають модулі з розвитку громадянської активності, що дає учням змогу отримати практичний досвід участі у соціальних ініціативах. Молодь активно залучена до волонтерства, роботи в соціальних центрах, організації благодійних заходів. Дослідники у цій галузі наголошують, що такі практики допомагають сформувати у підлітків розуміння важливості їхньої ролі в суспільстві, розвивають навички співпраці, відповідальності та соціальної взаємодії.

В Україні існує низка успішних громадських ініціатив, спрямованих на розвиток соціальної активності підлітків. Однією з таких є організація Child.ua, заснована у 1999 році, яка об'єднує зусилля громадських та благодійних організацій для захисту прав дітей, підтримки дітей з особливими потребами та розвитку творчої молоді. Щорічно асоціація проводить близько 30 благодійних заходів, охоплюючи понад 3,000 дітей, що сприяє їх соціальній інтеграції та активній участі в суспільному житті.

Іншою вагомою ініціативою є Українська Волонтерська Служба (УВС), офіційно зареєстрована у 2017 році. Організація об'єднує понад 200,000 волонтерів, включаючи підлітків, які беруть участь у різних соціальних проєктах. Одним з перших проєктів був «Урок волонтерства в школі», де відомі лідери думок та волонтери відвідували школи, розповідаючи учням старших класів про можливості волонтерства. Ця ініціатива сприяла залученню молоді до волонтерської діяльності та розвитку їх соціальної активності.

Дослідження впливу громадських організацій на соціалізацію підлітків в Україні свідчать про

позитивні результати. Зокрема, участь у волонтерських програмах сприяє розвитку комунікативних навичок, підвищенню самооцінки та формуванню відповідальності у молоді. Підлітки, залучені до діяльності громадських організацій, демонструють вищий рівень соціальної адаптації та громадянської свідомості. Це підтверджують дослідження українських науковців, які вказують на важливість волонтерства у процесі становлення особистості підлітка.

Однак, співпраця громадських організацій із молоддю стикається з певними проблемами та викликами. Серед них – недостатня поінформованість підлітків про можливості волонтерства, відсутність належної підтримки з боку освітніх закладів та батьків, а також стереотипи щодо волонтерської діяльності. Крім

того, деякі організації відзначають труднощі у залученні молоді з сільських районів через обмежений доступ до інформації та ресурсів. Для подолання цих викликів необхідно розробляти спеціальні програми, спрямовані на популяризацію волонтерства серед молоді, забезпечувати тісну співпрацю між школами та громадськими організаціями, а також надавати підтримку молодіжним ініціативам на місцевому рівні.

Висновки. Отже, громадські ініціативи відіграють ключову роль у розвитку соціальної активності підлітків в Україні. Попри існуючі виклики, успішні приклади таких організацій, як Child.ua та Українська Волонтерська Служба, демонструють значний потенціал волонтерства у процесі соціалізації молоді та формуванні активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

- Громадянські якості підлітків: теорія і практика становлення: монографія / [Грітчина А.І., Алексєєнко Т.Ф., Карпушевська Л.Р., Роговець О.В.] / за заг. ред. А. І. Грітчиної. К.-Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 136 с.
- Євдокимова І.А., Вітковська І.М. Тенденції розвитку громадських організацій у сучасній Україні. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи» Випуск 41. 2018. 42-48. DOI: 10.26565/2227-6521-2018-41-07
- Карпук В.В. Громадські організації як фактор формування соціальної компетентності молоді. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. Вип. 2 (45). 86-88.
- Левченко Н., Калюженко А. Молодіжні громадські організації як чинник формування соціальної активності молоді: правові засади. Соціальна робота та соціальна освіта. 2019. № 3. 133-141.
- Пометун О., Сущенко І. Молодь обирає дію: співпрацюємо у соціальному проєкті: навч. посіб. для учнів старших кл. основної та старшої школи. Благодійна організація «Вчителі за демократію та партнерство». К.: А.П.Н., 2003. 56 с.
- Сохань Л.В. Життєвий світ особистості у просторі та часі. Київ: Інститут соціології НАН України, 2008. 320 с.
- Тихонович В.О. Формування громадянської активності старшокласників у позашкільних закладах. К.: Педагогічна думка, 2001. 192 с.
- Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні: монографія / Т. Окушко, Ж. Петрочко, Н. Чиренко, Н. Шпиг, О. Касьянова, Л. Сокол, О. Пашченко, О. Долгова, В. Белан; наук. ред. Т.К. Окушко. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 318 с.
- Чайка Г.В. Особистісна автономія: свобода чи відповідальність? Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць / За ред. С.Д. Максименка. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2018. Т. 6: Психологія обдарованості, Вип. 14. С. 259-266.

References

- Gritchyna, A.I., Alekseeenko, T.F., Karpushevskaya, L.R., & Rogovets, O.V. (2018). *Hromadianski yakosti pidlitkiv: Teoriia i praktyka stanovlennia* [Civic qualities of adolescents: Theory and practice of formation]. In A. I. Gritchyna (Ed.). Kyiv-Kropyvnytskyi: Imex-LTD. [in Ukrainian]
- Yevdokymova, I.A., & Vitkovska, I.M. (2018). *Tendentsii rozvytku hromadskykh orhanizatsii u suchasni Ukraini* [Trends in the development of public organizations in modern Ukraine]. *Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: Metodolohiia, teoriia, metody*, (41), 42–48. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2018-41-07> [in Ukrainian]
- Karpiuk, V.V. (2019). *Hromadski orhanizatsii yak faktor formuvannia sotsialnoi kompetentnosti molodi* [Public organizations as a factor in the formation of youth social competence]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota*, (2) 45, 86–88. [in Ukrainian]
- Levchenko, N., & Kaliuzhenko, A. (2019). *Molodizhni hromadski orhanizatsii yak chynnyk formuvannia sotsialnoi aktyvnosti molodi: Pravovi zasady* [Youth public organizations as a factor in the formation of youth social activity: Legal foundations]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, (3), 133–141. [in Ukrainian]
- Pometun, O., & Sushchenko, I. (2003). *Molod obyraye diu: Spivpratsuiemo u sotsialnomu proekti* [Youth chooses action: We cooperate in a social project]. Kyiv: APN. [in Ukrainian]
- Sokhan, L.V. (2008). *Zhyttievyi svit osobystosti u prostori ta chasi* [The life world of an individual in space and time]. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Tikhonovych, V.O. (2001). *Formuvannia hromadianskoi aktyvnosti starshoklasnykiv u pozashkilnykh zakladakh* [Formation of civic activity of high school students in extracurricular institutions]. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian]
- Okushko, T.K., Petrochko, Zh.V., Chyrenko, N.V., Shpyh, N.O., Kasianova, O.V., Sokol, L.M., ... Belan, V.Yu. (2015). *Formuvannia sotsialnoi initsiatyvnosti pidlitkiv u dytiacomu obiednanni* [Formation of social initiative in adolescents in a children's association]. In T.K. Okushko (Ed.). Kharkiv: Drukarnia Madrid. [in Ukrainian]
- Chaika, H.V. (2018). *Osobystisna avtonomiia: Svoboda chy vidpovidalnist?* [Personal autonomy: Freedom or

responsibility?]. *Aktualni problemy psykholohii*, 6 (14), 259–266. [in Ukrainian]

Відомості про авторів:

Ляпунова Валентина Анатоліївна

lapunova001@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Бунчук Оксана Володимирівна

buncuktatana@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-69-74

Матеріал надійшов до редакції 13. 09. 2024 р.

Прийнято до друку 13. 10. 2024 р.

Information about the authors:

Liapunova Valentyna Anatoliivna

lapunova001@gmail.com

Bogdan Khmeltsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Bunchuk Oksana Volodymyrivna

buncuktatana@gmail.com

Bogdan Khmeltsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-69-74

Received at the editorial office 13. 09. 2024.

Accepted for publishing 13. 10. 2024.